

2.4. A SZAKKÉPZÉS SZEREPÉNEK ÉS TÉRSZERKEZETÉNEK VÁLTOZÁSAI AZ ELMŰLT MÁSFÉL ÉVTIZED REFORMJAINAK FÉNYÉBEN

VELKEY GÁBOR

Bevezetés

Másfél évtizeddel ezelőtt mélyreható változások indultak el a hazai szakképzési rendszerben, aminek eredményeként a rendszerváltás után létrejött decentralizált szervezési modellt központosított oktatási rendszerre cserélték. A korábbi időszakban az iskolarendszerű szakképzést meghatározó döntéseket az intézmények és fenntartók szintjén, vagyis helyben hozták. Így a szakképzési rendszer legfontosabb jellemzői – köztük annak térszerkezete is – a helyi szereplők érdekviszonyai alapján formálódott, míg a törvényhozás és a kormányzat a keretfeltételek módosításával közvetve és többnyire a folyamatokra reagálva alakította a rendszert. A 2010 utáni államosítás a szakképzési rendszer működtetését a központi kormányzat által közvetlenül irányított bürokratikus állami intézményfenntartó szervezet hatáskörébe utalta, az intézmények döntési jogkörét pedig radikálisan szűkítette (Sáska, 2021, Velkey–Sós, 2022).

A kormány az iskolarendszerű szakképzés átalakításának legfontosabb céljaként a gazdasági igényekkel való összhang megteremtését emelte ki, ami magában foglalta a gazdasági szereplők bevonásával szervezett duális képzés erősítését, a szakmai kompetenciák fejlesztését és az érettségit is adó középiskolai képzések adminisztratív eszközökkel történő korlátozását (NM, 2011). A 2015-ös Szakképzés a gazdaság szolgálatában című újabb állami program a korábbi időszak szerves folytatásaként elsősorban szervezeti, irányítási módosításokat tartalmazott, de továbbra is a gazdasági igények közvetlen kiszolgálására és a szakképzés vonzerőjének (presztízsének) növelésére helyezte a hangsúlyt (NM, 2015).

A következő kormányzati ciklust indító újabb koncepció (Szakképzés 4.0) már néhány kérdésben érzékelhető hangsúlyeltolódást jelez. A program tovább-

ra is a foglalkoztatói elvárásokra, a makrogazdasági és munkaerőpiaci változásokra hivatkozik, az ezekből levont következtetések között azonban már megjelenik a tudásalapú társadalom erősítésének igénye, a magasabb hozzáadott értékű munkakörökhöz szükséges kompetenciák fontossága és a területileg eltérő gazdasági igények kielégítésének szükségessége (ITM, 2019). A Szakképzés 4.0 koncepció tehát egyrészt szakít azzal a szemlélettel, amely a szakképzés egészét a foglalkoztatók közvetlen igényeinek rendeli alá, másrészt a címszavak szintjén megjelennek a területi különbségek is.

Ebben az alfejezetben arra keressük a választ, hogy az elmúlt másfél évtizedben hogyan változott az iskolarendszerű szakképzés szerepe a középfokú oktatásban, és hogyan változott meg a képzés térszerkezete. Megvizsgáljuk, hogy a változások mögött milyen okok húzódtak meg, és ezek hogyan érintették a különböző helyzetű társadalmi csoportok esélyeit. A tanulmány empirikus kutatási hátterét a különböző adatbázisokban elérhető nyilvános oktatástatistikai adatok [Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TEIR), KSH STADAT, KSH TSTAR], a Közoktatás indikátorrendszere című kiadvány (Varga, 2024) tematikusan válogatott adatai, az országos kompetenciafelmérés (OKM) Oktatási Hivatal által elérhetővé tett adatai, továbbá több korábban általam végzett, a hazai oktatási rendszert elemző kutatás célzott adatgyűjtései, esettanulmányai biztosítják.

A szakképzés szerepének alakulása a középiskolai képzési rendszerben

A szakképzés középiskolai oktatáson belüli szerepének részletesebb elemzése előtt érdemes számba venni a legfontosabb befolyásoló tényezőket, azaz az érintett korosztályba tartozók számának változását, va-

lamint a képzési kínálat és a tanulók pálya- és iskola-választási preferenciáinak átalakulását.

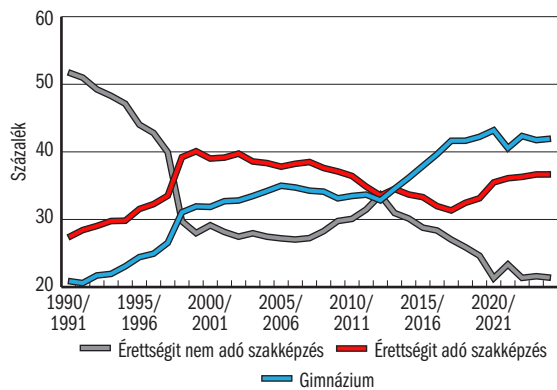
A középiskolás kort elérő korosztályok létszáma az elmúlt bő harminc évben folyamatosan csökkent, aminek eredményeként a középiskolai kapacitások mindvégig a belépők létszámát meghaladó nagyságrendben álltak rendelkezésre. Ez minden korábbinál nagyobb teret engedett az egyéni preferenciákon alapuló iskola- és programválasztásnak (Velkey, 2013). A preferenciák időbeli alakulását a magasabb iskolai végzettség megszerzésére, vagyis a szélesebb körben hasznosítható és könnyebben transferálható tudásra, illetve a magasabb jövedelemmel, nagyobb presztízzsel kecsegtető életpálya elérésére való törekvés jellemezte az elmúlt évtizedekben (Velkey, 2019a).

A 2.4.1. ábra a középiskolai tanulók programtípusok szerinti megoszlását mutatja a kilencedik évfolyamra járók adatai alapján. A kilencvenes évek első felében a gyermeklétszám csökkenése ellenére gyorsan bővülő középiskolai képzési kapacitások jöttek létre Magyarországon, ám ez szinte kizárólag az érettségire adó képzéseket jellemezte, azon belül pedig elsősorban a gimnáziumokat. A nyolcosztályos gimnáziumi hagyományok újjáéledése új iskolák alapítását, majd a gimnáziumi hálózat érdemi átalakulását is maga után vonta. Az egyházi gimnáziumok létrejötte miatt erősödő verseny ugyanis az önkormányzati gimnáziumokat is rendhagyó szerkezetű hat- és nyolcosztályos programok indítására készítette. Ezzel a gyereklétszám csökkenése ellenére a hosszabb képzési idő révén biztosítható volt az intézmények feltöltése, ráadásul az alacsonyabb életkorban történő kiválasztás lényegesen javíthatta versenypozíciót, főként a jobb képességű tanulókért folyó versenyben (Fehérvári és szerzőtársai, 2021, Velkey, 2013).

Az ezredforduló előtti időszak másik fontos változása a vegyes (többcélú) oktatási intézmények elterjedése volt. Az érettségire adó és a felsőoktatási továbblépés esélyét biztosító szakképzések népszerűségének növekedése miatt a hajdani szakmunkásképző iskolák az adott szakmacsoportba tartozó érettségire adó szak- középiskolai, a korábbi szakközépiskolák pedig gim-

náziumi osztályokat szervezve próbálták hátrányukat csökkenteni. Az iskolaépületek minél nagyobb arányú feltöltését erősítette a fejkvótaalapú finanszírozásból következő fenntartói érdekltség is (Velkey, 2013). A differenciáltan bővülő képzési kapacitások másik fontos következménye az érettségire adó képzések elszívó hatása, ami az érettségihez nem kötött szakképzés iránti keresletnek az 1990-es évek közepétől drámaivá váló csökkenését eredményezte (Liskó, 2006, Velkey, 2019b).

2.4.1. ábra: A 9. évfolyamra járó tanulók megoszlása programtípus szerint, 1990/1991–2024/2025 (százalék)

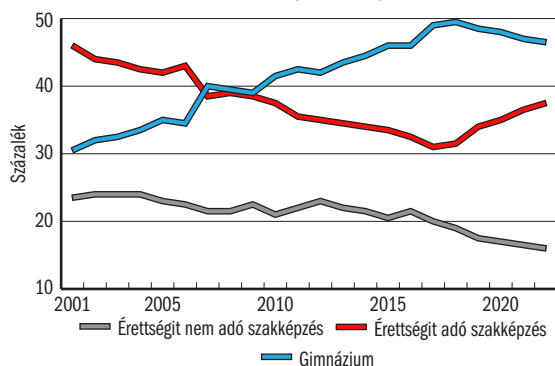

Forrás: KSH STADAT.

Az érettségire nem adó szakképzések szerepének nagyarányú csökkenését a kétezres évek elején egy folyamatos, de mérsékelt visszacsúszás követte. A *térségi integrált szakképző központ* (TISZK) által kialakított rendszer európai uniós fejlesztési programként történő 2004-es megjelenése, majd 2007-es jogszabályi bevezetésével a képzések iránti érdeklődés mértékben növekedett (2.4.2. ábra). Mindez a színvonalasabb képzéseket nyújtó, nagyobb központok elérhetőségének bővülése mellett az előrehozott gyakorlati képzés bevezetésének és az ebben az időszakban dinamikus növekvő tanulószerszöedésnek tudható be.¹

¹ A Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet adatai alapján a tanulószerszöedés száma 2003 és 2008 között 14 501 főről 34 265 főre növekedett (NM, 2011).

2.4.2. ábra: Az első helyen jelentkeztettek megoszlása a középiskolai programtípusok szerint, 2001–2022 (százalék)

Forrás: Varga (2024) C2.3.1. tábla és Fehérvári és szerzőtársai (2021) adatai.

A reform másik fontos kezdeményezése a Regionális Képzési és Fejlesztési Bizottságok létrehozása volt, melyek a képzési kínálat gazdasági igényekhez igazítását és regionális összehangolását próbálták segíteni, az utólagos értékelések szerint kevés érdemi eredménnyel (Györgyi, 2019). Ez elsősorban a decentralizált fenntartói szerkezet és a fejkvótaalapú finanszírozás változatlanóságának, illetve a szakmai érveket felülíró intézményi és önkormányzati érdekek sikeres politikai érvényesítésének tulajdonítható (Mártonfi, 2016).

Részben e kudarcok magyarázzák az oktatás hazai rendszerének radikális átalakítását célul kitűző, 2011 végén elfogadott, új jogszabálysomag szervezeti változtatásait: az intézményrendszer államosítását, az irányítás teljes centralizációját, az intézmények még nagyobb egységekbe történő összevonását, valamint a képzésszervezésben a szakmai képzési tartalmak erősítését, ami a szakképzés mindkét szintjén a közismereti és szakképzési tartalmak párhuzamos oktatásának visszaállítását jelentette. Ez utóbbi lépés a szakiskolai képzés szerepét tudatosan erősítő, néhány évvel korábban bevezetett, előrehozott gyakorlati képzés és az ezzel párhuzamosan évek óta kiemelten támogatott tanulószerveződések modelljének teljes iskolarendszerű szakképzésre történő kiterjesztését célozta.

A 2012-es reform azonban mind az érettségít adó, mind az érettségít nem adó szakképzések esetében

a népszerűség és a keresettség csökkenését (2.4.2. ábra) eredményezte. A párhuzamos képzésszervezés visszaállítása ugyanis megnövelte a tananyag mennyiségét az érettségít adó szakképzésben és a diákok óraszámát is. E problémát 2015-ben a közismereti tartalmak szűkítésével próbálták kezelni, tovább csökkentve a felsőoktatási továbbtanulás lehetőségét. Mindez a gimnáziumi képzések népszerűségének erősödését vonta maga után egészen 2019-ig. A szakképzés iránti érdeklődés csökkenése a 2015. évi reform hatására kissé mérséklődött, belső arányai pedig úgy rendeződtek át, hogy kismértékben erősödtek az érettségít adó szakképzések, és tovább gyengültek az érettségít nem adók.

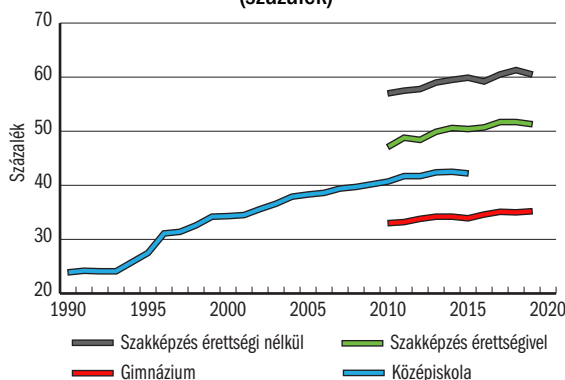
A szakképzés gimnáziumi képzéssel szembeni aránynövekedése a 2019. évi reformok hatásaként a technikusképzésnek a legfrissebb adatokban már kimutatható felértékelődésében jelenik meg, ami a szakképzési ösztöndíj bevezetésének és a felsőoktatásba történő szakirányú továbblépés kiemelt támogatásának a következménye. Az érettségít nem adó szakképzések esetében a trend 2019 után is csökkenő maradt, amiben az elemzések a statisztikai adatok alapján is kimutatható szerepet tulajdonítanak a tankötelezettség 16 éves korra csökkentése miatt a középiskolai képzésből kimaradók (korai iskolaelhagyás) növekvő számának (Fehérvári és szerzőtársai, 2021).

A szakképzés térszerkezetének változásai az országos adatok alapján

Az országos adatok közül a térbeli átrendeződésre a bejáró, a kollégiumban lakó tanulók adatai és a településszerkezeti adatok alapján következtethetünk. A 2.4.3. ábra a bejáró tanulók arányát mutatja 1990-től, majd képzéstípusok szerint bontva 2001-től. Az ábrán jól látható, hogy a középiskolákban a rendszerváltás óta folyamatosan emelkedett a bejáró diákok aránya. A növekedés üteme az 1990-es évek közepétől vált meredekebbé, majd az ezerforduló után kezdett mérséklődni. Az ezredforduló után az adatok minden középiskolai programtípus esetében emelkedést mutatnak, aminek a mértéke a szakképzésben valami-

vel nagyobb, mint a gimnáziumok esetében. Az érettségit nem adó szakképzés 60 százalék körüli értéke arra utal (különösen annak fényében, hogy a három programtípus közül ez a leginkább dekoncentrált), hogy a középiskolával nem rendelkező településeken (vagyis a falvakban) élő fiatalok túlnyomó többsége ezekben az iskolákban tanul, vagyis nem kerül be az érettségit nyújtó középiskolákba.

2.4.3. ábra: A bejáró diákok aránya, 1990–2019 (százalék)

Forrás: Varga (2024) C1.12.1. tábla és TEIR-adatok.

A 2.4.4. ábra a kilencedik évfolyamra járó tanulók településtípusok szerinti megoszlását mutatja. Az arányok erősen eltérnek az érettségit adó, illetve az érettségit nem adó szakképzéseknél. A magasabb szintű képzésben az elmúlt tizenöt évben a főváros és a me-

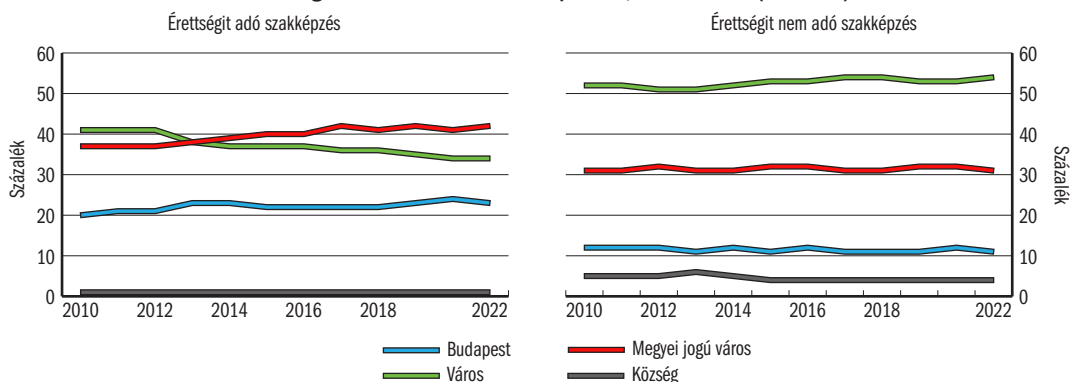
gyesékhelyek szerepe folyamatosan nőtt, a kisebb városoké pedig lényegesen lecsökkent. Az érettségit nem adó szakképzésnél az átrendeződés mérsékeltebb, a növekedés pedig a kisebb városokra jellemző. Ez utóbbi jelenség egyrészt az érettségit nem adó képzések korlátozott dekoncentrálására utal, másrészt összefügghet a szakmacsoportok eltérő eszköz-igényével, beruházási igényével vagy külső gyakorló-helyigényével. Ez utóbbi feltételezést támasztja alá a kis létszámú (kevesebb mint 100 fős) szakképző iskolákban (feladatellátási hely) tanulók arányának a 2010 utáni 10-ről 20 százalék fölé növekedése (Varga, 2024, C3.5.1 tábla).

A szakképzés térszerkezetének változása három megye példáján

A változásokról pontosabb képet kaphatunk kisebb téregységekben végzett mikrovizsgálatok alapján. A kiválasztott három eltérő gazdasági fejlettségű és településszerkezetű megye (Győr-Moson-Sopron, Borsod-Abaúj-Zemplén és Békés) bő két évtizedet átfogó adatsorának elemzése a településszerkezeti és belső térszerkezeti változások részletesebb nyomon követése mellett lehetővé teszi az országos adatok alapján levont következtetések ellenőrzését is.

A 2.4.5. ábra a tanulók megoszlását mutatja programtípusonként a választott megyékben. Az időszak

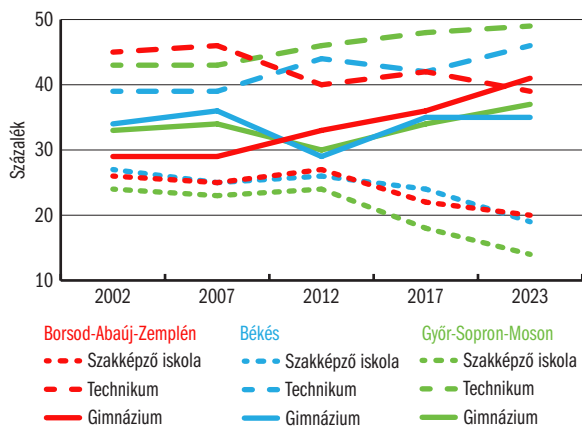
2.4.4. ábra: A kilencedik évfolyamra járó tanulók megoszlása településtípus szerint az érettségit adó és nem adó szakképzésbe, 2010–2022 (százalék)

Forrás: Varga (2024) C2.5.4–5. tábla.

elején a megyék közötti legkisebb különbség az érettségit nem adó szakképzés arányában volt (24–27 százalék). A gimnáziumi és az érettségit adó szakképzések arányai 29–34 százalék, illetve 39–45 százalék között szóródtak, amit a megyék és a középiskolai képzésben meghatározó nagyobb városok eltérő tradícióinak tudhatunk be. Az egyes megyéken belüli arányváltozás kisebb hullámzásokkal, de lényegében azonos irányt jelez: lényegesen nőtt az érettségit adó képzések, és drasztikusan visszaesett érettségit nem adó szakképzés aránya. Napjainkra a három megyében a szakképző iskolák részesedése az összes középiskolai tanuló között 14–20 százalék közé zuhant.

2.4.5. ábra: A tanulók megoszlása programtípus szerint megyénként, 2002–2023 (százalék)

Forrás: TEIR.

Az érettségit adó képzések arányának folyamatos növekedése mögött azonban jelentős eltérések rajzolódnak ki. A gimnáziumi képzések aránya mindhárom megyében folyamatosan nőtt, különösen 2012 és 2017 között. Ezt követően Békés és Győr-Moson-Sopron megyében a növekedés lelassult, miközben Borsod-Abaúj-Zemplén megyében továbbra is dinamikus maradt. Ennek köszönhetően 2023-ra ez a megye mutatta a legnagyobb gimnáziumi arányt (41 százalék).

A másik két megyében a gimnáziumi képzések korábbi növekedési dinamikáját az addig stagnáló technikus képzés vette át, amelynek aránya e két megyében a 6–7 százalékkal nőtt.

A 2019-es reform életbe lépéséig tehát a meghirdetett szakpolitikai célokkal pont ellentétes folyamatok játszódtak le mindhárom megyében; a szakképző iskolai képzések visszaestek a gimnáziumi képzések aránya pedig tovább nőtt. 2019 után a három megye középiskolai képzése eltérő irányba változott: Győr-Moson-Sopron megyében az alacsonyabb szintű szakképzés drasztikusan leértékelődött, a magasabb szintű tudást adó képzések (például a technikus képzés) szerepe pedig lényegesen növekedett. Békés megyében a programtípusok belső aránya ebben az időszakban alig változott, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a végzettség szintjétől függetlenül a teljes szakképzés komoly visszaesést mutatott.

A középfokú oktatási intézményekben elérhető szolgáltatások térbeli eloszlása mindegyik megyében hasonlóan alakult, szemben a tanulói létszámokkal, ami mindhárom megyében lényeges térbeli átrendeződést jelez:

- Békés megyében a megyeszékhely (Békéscsaba) mellett Orosháza, Gyula és Békés hagyományosan fontos szerepet tölt be a középiskolai képzésben. A gimnáziumok esetében e települések között megmaradt a hagyományos feladatmegosztás, az első kettő szerepe kissé erősödött (27–31 százalék, illetve 12–19 százalék), az utóbbiaké visszaesett (18–21 százalék, illetve 14–11 százalék). A megye többi városának szerepe évfolyamonként egy-két gimnáziumi osztályra szűkült.

- Győr és Miskolc szerepe a gimnáziumi képzésben 2002–2023 között mindvégig kiemelkedő szerepet (60 százalék körüli) töltött be.

- Sopron mérete és fekvése alapján a középiskolai képzésben egy kisebb megyeszékhelynek megfelelő szerepet tölt be.

- A megyéken belüli térbeli koncentráció az érettségihez kötött szakképzésben (technikum) jellemző, a megyeszékhelyek (Győr-Moson-Sopron, Borsod-Abaúj-Zemplén és Békés) részesedése 2023-ra rendre 75, 57 és 65 százalékra nőtt, miközben az összes többi város aránya csökkent.

- A szakképző iskoláknál dekoncentráció rajzolódik ki mindhárom megyében. Békés megyében Bé-

kécsaba (36–32 százalék) és Gyula (22–19 százalék) aránya kissé visszaesett, miként Győr szerepe (59–54 százalék) is Miskolc, Kazincbarcika azonban ennél lényegesen nagyobb (–13 százalék) visszaesést szenvedett el. A kisebb központok pedig minden megyében kissé erősítették vagy megőrizték szerepüket.

E rövid áttekintés is felhívja a figyelmet a megyeszékhelyek középiskolai oktatásban betöltött kiemelkedő szerepére. A három megyeszékhely tanulóinak a középiskolai programtípusok szerinti megoszlása és ennek időbeli változása egyrészt követi az országos folyamatokat, másrészt viszik tovább a helyi tradíciókat. Békéscsaba és Győr esetében ilyen tradíció az országos összetételben is kimagasló eredményességű kvázigimnáziumnak nevezhető műszaki, közgazdasági és informatikai technikumok erős jelenléte. A gimnáziumok és a technikumok közötti arányok megyeszékhelyi eltérése (Békéscsabán 21–68 százalék, Győrben 36–52 százalék, Miskolcon 45–42 százalék) e hagyományok fennmaradását jelzi.

A békéscsabai gimnáziumi képzés alacsonyabb aránya összefügg az egyházi gimnáziumi hagyományokkal is. A Közép-békési Centrumtérseggel nagy középiskolai múlttal rendelkező három városa egy 20–25 kilométeres átmérőjű körben helyezkedik el. A városok felekezeti megoszlása erősen eltér, így a két világháború közötti tradíciót követve Békéscsabán evangélikus, Gyulán katolikus, Békésen református gimnázium jött létre. Emellett tovább működtek a korábban is magas színvonalú önkormányzati gimnáziumok, amelyekkel az egyházi iskolák napjainkig nehezen veszik fel a versenyt. A gimnáziumi képzés intenzív miskolci növekedése mögött a város kiemelkedően széles körű, és így a gimnázium férőhelyeket lényegesen megnövelő egyházi fenntartású iskoláinak nagy száma áll.

A technikus képzés megyeszékhelyi koncentrációjának növekedése egyértelműen arra utal, hogy az ezekben a városokban kiépített korszerűbb képzőhelyek a demográfiai csökkenés ellenére továbbra is megtelnek egyre nagyobb arányban szívják be a megye fiataljait nemcsak a megyeszékhelyre, hanem az egyre inkább

támogatott technikusképzésbe. A szakképző iskolába járó tanulók aránya e kizorító hatás miatt is csökkent ezekben a városokban 11–13 százalékra. A kisebb városok így a vonzáskörzetükben lévő falvak rosszabb általános iskolai eredményeket produkáló fiataljaival töltik fel iskoláikat.

A szakképzési térszerkezet változásának hatása a képzési helyek minőségi differenciálódására

A térbeli átrendeződés tehát az országos adatok és a három megye részletesebb elemzése is a magasabb szintű szolgáltatások erősödő térbeli koncentrációját mutatják. Ez önmagában is felveti azt a kérdést, hogy a térszerkezet változása együtt jár-e a képzőhelyek minőségi differenciálódásával, továbbá emiatt megváltozik-e a magasabb minőségű képzések hozzáférhetősége az igénybe vevők lakóhelye vagy társadalmi helyzete alapján.

A képzőhelyek minőségi differenciálódását más hozzáférhető adat hiányában a legfrissebb (2024. évi) országos kompetenciamérés 10. évfolyamon felvett programtípusok szerint bontott telephelyi szövegértési átlageredményi alapján² közelítem. Bár a kompetenciamérés eredménye önmagában nem alkalmas az iskolákban folyó komplex szakmai munka eredményességének vagy minőségének értékelésére, közvetve mégis jelzést ad a képzőhely által kínált tanulási és elhelyezkedési esélyekről.

A három megyeszékhelyen és Sopronban működő technikumok – néhány kivételtől eltekintve – elérik vagy lényegesen meghaladják az országos technikai átlagot (1548 pont):

– A győri technikumok harmada a hatosztályos gimnáziumok átlagértékeit (1718) is eléri, további három a négyosztályos gimnáziumok szintjét (1638),

² Azért választottam a szövegértési eredményeket, mert gazdasági ágazattól és a végzett munka jellegétől függetlenül ma már minden munkatevékenység esetén joggal elvárt alapkövetelmény a megfelelő szintű kommunikációs képesség. Forrás: Oktatási Hivatal – Országos Mérés Eredmények (2.0) – [Intézményi jelentések](https://okm.kir.hu/fit2/Jelentes/IntezmenyKereso) (<https://okm.kir.hu/fit2/Jelentes/IntezmenyKereso>) oldaláról az intézmények OM azonosító száma alapján válogattam le.

a fennmaradó öt pedig az országos technikumi átlag szerint teljesít.

– Sopron hét technikuma közül három éri el a gimnáziumok négy pedig a technikumok átlagát.

– Békéscsaba hat technikuma közül három teljesít a gimnáziumok szintjén, további három követi az országos átlagot, az attól érdemben elmaradó iskolában (–150) a technikus képzés az elmúlt három évben kezdte felváltani a hagyományos szakképzést.

– Miskolc technikus képzőhelyeinek átlagértékei kissé alacsonyabbak, ami a gimnáziumok nagyobb arányú elszívó hatásának tudható be. A város tíz technikus képzőhelye közül csak kettő eredménye magasabb, mint az országos átlag. A legalacsonyabb értéket (–300) egy súlyosan hátrányos helyzetű főként roma tanulókat képző egyházi képzőhelyen mérték.

A kis- és középvárosok technikumainak átlageredményei egy-két kivételtől eltekintve (Csorna, Mezőhegyes, Ózd egy-egy nagyobb hagyománnyal rendelkező intézményei) az országos átlagtól elmaradva teljesítenek. Az értékek szóródása azzal függ össze, hogy működik-e az adott településen vagy a környéken minőségibb képzést nyújtó gimnázium.

A szakképző iskolák adatai ennél lényegesen kisebb mértékben térnek el megyék szerint.

– Győr-Moson-Sopron megyében a települések méretétől és fekvésétől függetlenül követik az országos átlagot.

– Békésben ott figyelhetők meg az átlagnál alacsonyabb értékek, ahonnan napi ingázással is elérhető valamelyik nagyobb iskolaváros, vagy ahol a helyben induló technikusképzés szívja fel a kicsit jobb képességű diákokat.

– Borsod-Abaúj-Zemplén megyében is jellemző ez az összefüggés, az értékek szóródása azonban itt még nagyobb. Az átlagtól lényegesen elmaradó eredmények az aprófalvas, nagyobb arányban romák által lakott térségek iskoláira jellemző (Abaújszántó, Encs, Szendrő, Putnok), illetve a súlyosan hátrányos roma tanulók képzését felvállaló többnyire kisegyházak által fenntartott kis létszámú iskolákban, akár nagyobb városokban is (Edelény, Kazincbarcika, Miskolc).

A képzőhelyek minőségi differenciálódása azonban nemcsak a megyéken belül, hanem a megyék közötti is megfigyelhető. Az összes középiskolai képzőhely átlagértéke Békés megyében 1599, Borsod-Abaúj-Zemplénben 1542, Győr-Moson-Sopronban pedig 1679 pont. A szakképző iskolákkal rendelkező járások között még nagyobbak a különbségek.

– Győr-Moson-Sopron megyében csak a Csornai járás nem éri el az 1600-as átlagértéket, a Győri járás pedig az 1700-at is meghaladja.

– Békés megyében a Szarvasi és a Békéscsabai járás 1600 feletti, a Sarkadi 1500 alatti értékeivel lóg ki.

– Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a legmagasabb átlagértékek (Miskolci és Sárospataki járás) is 1600 pont alatt maradnak, és a járások közül hat nem éri el az 1500-as és további kettő az 1400-as átlagértéket sem.

Mindez arra hívja fel a figyelmet, hogy gazdasági fejlettség, a kínált perspektívák, a lakosság összetétele, jövedelmi helyzete, elhelyezkedési esélyei mind-mind fontos szerepet játszanak a tanulók középiskolai teljesítményének alakulásában. A minőségi szolgáltatások fokozódó térbeli koncentrációja a nagyvárosoktól távolabb fekvő térségekben élőket, különösen a kolégiumi beilleszkedésre kevésbé alkalmas és a napi ingázás nehézségeit nehezebben vállaló, hátrányos helyzetű családok gyermekeit érinti a legsúlyosabban, akik így visszaszorulnak a kisebb városok romló szolgáltatást és lényegesen kevesebb továbbtanulási, elhelyezkedési esélyt kínáló intézményeibe, főképp szakképző iskoláiba.

Hivatkozások

- FEHÉRVÁRI ANIKÓ (2019): Alapkompetenciák fejlesztése öt európai országban. Budapest, Magyarország: ELTE Eötvös Kiadó 227 p.
- FEHÉRVÁRI ANIKÓ–HÍVES TAMÁS–SZEMERSZKI MARIANNA (2021): *Népesség, szelekció, oktatás*. Educatio, 30. évf. 2. st. 226–241. o.
- GYÖRGYI ZOLTÁN (2019): *Változások a hazai szakképzésben 2004–2019*. Educatio, 28. évf. 1. sz. 105–120. o.
- ITM (2019): *Szakképzés 4.0*. A szakképzés és felnőttképzés megújításának középtávú szakmapolitikai stratégiája.

- giája, a szakképzési rendszer válasza a negyedik ipari forradalom kihívásaira. Innovációs és Technológiai Minisztérium, Budapest.
- LISKÓ ILONA (2006): A szakiskolák presztízsvesztése. *Educatio*, 15. évf. 2. sz. 252–267. o.
- MÁRTONFI GYÖRGY (2016): A szakképzés intézményrendszerének átalakulásai. *Educatio*, 25. évf. 1. sz. 46–58. o.
- NM (2011): [Koncepció a szakképzési rendszer átalakítására, a gazdasági igényekkel való összehangolására](#). Nemzetgazdasági Minisztérium Foglalkoztatáspolitikáért Felelős Államtitkárság Szakképzési és Felnőttképzési Főosztály, Budapest.
- NM (2015): [Szakképzés a gazdaság szolgálatában \(kivonat\)](#). Nemzetgazdasági Minisztérium, Budapest.
- SÁSKA GÉZA (2021): [Az egyenlőség és elkülönülés oktatáspolitikájának két korszaka Magyarországon](#). *Educatio*, 30. évf. 3. sz. 479–495. o.
- VARGA JÚLIA (szerk. (2024): A közoktatás indikátorrendszere, 2023. HUN-REN KRTK KTI, Budapest, 338. o.
- VELKEY GÁBOR–SÓS TAMÁS (2022): A szakképzés munkaerőpiaci illeszkedése és hatása a térbeli-társadalmi egyenlőtlenségek alakulására Szakképzés-Pedagógiai Tudományos Közlemények, 3. sz. 91–110. o.
- VELKEY GÁBOR (2013): Dinamikus egyensúlytalanság. A hazai közoktatási rendszer szétesése, felforgatása és a konszolidáció esélye. MTA KRTK, Pécs–Békcscsaba, 213. o.
- VELKEY GÁBOR (2019a): A térbeli-társadalmi egyenlőtlenségek és újratermelésük az alapfokú oktatás hazai rendszerében *Tér és Társadalom*, 33. évf. 4. sz. 104–131. o.
- VELKEY GÁBOR (2019b): Területi jellemzők és legfontosabb változásai a hazai közoktatás, köznevelés rendszerében *Opus et Educatio: Munka és Nevelés*, 6. évf. 1. sz. 15–23. o.